

Міністерство освіти і науки України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2018

Редакційна колегія:

- Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;
Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;
Пелех Ю.В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з **науково-педагогічної та навчально-методичної роботи**;
Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту соціології Рівненського державного гуманітарного університету;
Mirosław Dymon Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski wydział muzyki;
Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;
Малафік І.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;
Дем'янчук О.Н., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;
Потапчук Т.М., доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Шевчук С.І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Крижановська Т.І., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Сверлюк Л.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Буцяк В.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Прокопович Т.Ю., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Радковська Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Филипчук М.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 22.02.2018 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2018. – Вип. 4. – 396 с.

ISBN 978-966-416-550-8

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Бурчак І.С.</i> Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх керівників дитячим ансамблем спортивно-бального танцю.....	6
<i>Іванова Л.І., Іванова Т.В.</i> Особливості початкового етапу фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл.....	13
<i>Сверлюк Л.І., Куніцька І.В.</i> Теоретичні основи формування гуманних взаємин у дитячому хоровому колективі.....	19
<i>Лужна Л.М., Радковська Л.М.</i> Робота над поліфонічними творами з учнями-піаністами ДМШ (на прикладі "Нотного зошити А. М. Бах").....	26
<i>Матвійчук А.В.</i> Роль естрадного вокального ансамблю у формуванні професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.....	32
<i>Наулік Н.В.</i> Розвиток навчального інтересу учнів-початківців в класі фортепіано.....	38
<i>Никон О.К., Остапчук М.М.</i> Формування мотивації вдосконалення виконавських навичок у самостійній роботі студентів.....	45
<i>Павлішин Н.В.</i> Музичний розвиток підлітків в умовах інтеграції мистецтв.....	53
<i>Пальоха О.А.</i> Роль задатків і здібностей у професійній музичній діяльності.....	60
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Проблеми концертного хвилювання співаків творчого колективу.....	68
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Педагогіка музична і музейна: сучасні тенденції взаємодії.....	74
<i>Сверлюк Я.В.</i> Методологічні підходи професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	80
<i>Симончук Т.Д.</i> Роль естрадної пісні у формуванні вокальної культури підлітків.....	89
<i>Радковська Л.М., Цибульська С.Ю.</i> Використання новітніх технологій на уроках музичного мистецтва в ЗОШ.....	95
<i>Тетєнєва Н.О.</i> Форми та методи розвитку музичних здібностей на уроках сольфеджіо в ДМШ.....	101
<i>Турчин Г.П.</i> Художні завдання диригента оркестру в роботі над музично-виразовими засобами.....	107
<i>Ужинський М.Ю., Капітанець Л.М.</i> Студія електронної музики як творча майстерня музиканта-інструменталіста.....	117
<i>Фарина Н.П.</i> Концертно-виконавська діяльність студентів-вокалістів: педагогічний аспект.....	124
<i>Федачко І.Б.</i> Еволюція педагогічних поглядів на процес роботи над музичним твором.....	131
<i>Хуан Ханьцзе.</i> Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.....	138
<i>Цюлюпа С.Д., Цюлюпа Н.Л.</i> Педагогічні принципи викладання фахових дисциплін зі спеціальності "Музичне мистецтво".....	144

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Miroslaw Dymon. Kształtowanie zainteresowań i umiejętności muzycznych dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym</i>	151
<i>Блищук Н.В. Творча майстерність піаніста-концертмейстера дитячого хору</i>	164
<i>Буцяк В.І., Турко Н.С. Культурологічні засади появи та функціонування музичних інструментів</i>	170
<i>Власюк О.П. Спадщина українського мистецтва в історичній ретроспективі</i>	178
<i>Трачук Л.Д., Гаврилюк С.В. Тульчинське училище культури в мистецькому житті Поділля</i>	189
<i>Галаган В. Технологічні основи колективного виконавства</i>	195
<i>Дзвінка Р.І. Творчий доробок Михайла Тимофіїва в контексті еволюції сопілкового виконавства</i>	204
<i>Димченко С.С. Проблеми становлення та розвитку диригентського мистецтва: здобутки і перспективи</i>	210
<i>Krous O.P., Pryt K.O. Folklor of Volyn Polissya as an important factor of formation of national self-identity of future music teachers</i>	220
<i>Крусь О.П. Регіональний музичний фольклор – інтегральна частка духовної скарбниці нації</i>	226
<i>Островська Г.Б. Творчий портрет Лідії Сергіївни Костянець</i>	232
<i>Петричук О.В. Історико-культурні передумови формування специфікацій стилю в музиці</i>	241
<i>Симончук І.А. Даюк Ж.Ю. Артистично-театральні аспекти виконавського мистецтва у творчості провідних українських баяністів</i>	248
<i>Сташук О.А. Творчо-педагогічний феномен Олександра Панасовича Довгалока</i>	254
<i>Столярчук Б.Й. Збирач народних пісень Рівненщини Петро Степанюк</i>	262
<i>Ускова А. Обряд випікання весільного короваю у селі Колом'є Славутського району Хмельницької області</i>	266
<i>Филичук М.С. Бас-гітара в культурно-мистецькому просторі: генеза, розвиток, сучасний стан</i>	275
<i>Франчук Д. Історія та народнопісенна творчість села Самчики (Старокостянтинівського району Хмельницької області)</i>	283
<i>Цапун Р.В. Українська традиція святкування масниці та відтворення обрядодій в студентському середовищі</i>	293
<i>Черніско В.А. Творчий доробок Євгенії Родзь через призму історії та спадкоємності</i>	299
<i>Шереток Р.М. Мистецьке наповнення інтер'єру культових споруд ордену кармелітів на Волині (за матеріалами праць Т. Стецького і Я. Гіжицького)</i>	306
<i>Шихова Г.І. Зародження та розвиток української музичної освіти у XVI-XIX ст.</i>	314
<i>Радковська Л.М., Яцук І.І. Сучасна бандура: новий статус академічного і професійного інструменту</i>	320

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Кардаш (Гергелюк) В.В.</i> Розвиток емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва	325
<i>Грабик Н.В.</i> Методи творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі загальноосвітніх навчальних закладів	329
<i>Гумінська О.О.</i> Науково-методичні засади самовираження учнів у музичній діяльності	334
<i>Гурин А.В.</i> Інструментальне музикування на уроках музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі	338
<i>Карманюк Ю.В., Григорчук І.С.</i> Музичний фольклор в системі засобів музичного виховання молодших школярів	345
<i>Клець Т.</i> Розвиток техніки диригування у студентів музично-педагогічних спеціальностей	350
<i>Крет М.В.</i> Музика та її морально-виховні функції у процесі становлення особистості	357
<i>Лукащук О.І.</i> Роль мистецтва у професійному становленні майбутнього вчителя музики	362
<i>Крижановська Т.І., Оксенчук Д.Ю.</i> Розвиток виконавської культури учня-баяніста за методикою Петра Серотюка	370
<i>Пастушенко Л.А.</i> Принципи і підходи виховання естетичних смаків майбутніх учителів музичного мистецтва	379
<i>Пастушенко А.С., Гарбуз Т.В.</i> Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді на кращих зразках народної пісенної творчості	386
Про авторів	393

їхньої появи, удосконалення, побутування та функціонування формує цілісну систему знань про музичне мистецтво, а також сприяє усвідомленню його місця в культурному надбанні людства, глибшому пізнанню особливостей, естетично-художньої цінності музичних творів різних епох і стилів, їх виконавських традицій.

Література:

1. Кордон М.В. українська та зарубіжна культура: Курс лекцій.-Київ:Центр навчальної літератури,2005.-584с.
2. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посібник./За ред. проф. А.Яртіся та проф. В.Мельника.-Львів:Світ,2005.-568с.
3. Марцинковський С.Л. Інструментознавство.-Рівне:РДГУ,1999.-150с.
4. Черкаський Л.М. Українські музичні інструменти.-К.:Техніка,2003.



УДК: 477 (7.011):930.85

Власюк О.П.

СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Анотація. Українське мистецтво, непересічні цінності якого ввійшли органічною складовою у світову духовну спадщину, належить до унікальних за своїм значенням національних культур. Розгляду основних етапів його розвитку, висвітленню особливостей та стилістики багатогранних мистецьких пам'яток присвячено дану статтю.

Спираючись на художньо історичну проблематику, звертаючись до минулого і сучасності автор робить спробу узагальнити факти в галузі художньо-культурного життя України, показати доленосну роль її видатних, іноді несправедливо забутих, митців давніх і недавніх часів, закликати читача стати активним суб'єктом етнохудожнього середовища, здатним до особистісної інтерпретації, збереження та поширення національних мистецьких цінностей.

Ключові слова: культура, мистецтво, історія, національна культура, українська художня культура, народне мистецтво, національна спадщина, види мистецтва.

Аннотация. Украинское искусство, незаурядные ценности которого вошли органической составляющей в мировое духовное наследие, принадлежит к уникальным по своему значению национальным культурам. Рассмотрению основных этапов его развития, освещению особенностей и стилистики многогранных художественных достопримечательностей посвящена данная статья.

Опираясь на художественно историческую проблематику, обращаясь к прошлому и современности, автор делает попытку обобщить факты в отрасли художественно-культурной жизни Украины, показать судьбоносную роль ее выдающихся, иногда несправедливо забытых, художников давних и недавних времен, призывать читателя стать активным субъектом этнохудожественной среды,

способным к личностной интерпретации, сохранению и распространению национальных художественных ценностей.

Ключевые слова: культура, искусство, история, национальная культура, украинская художественная культура, народное искусство, национальное наследие, виды искусства.

Annotation. Nowadays more and more attention is paid to searching the perspective approaches to the humanization of education in the establishments of Ukraine, stimulating cognitive activity of the personality, consolidating the experience of his creative activity. Art plays a great part in the realization of this extremely complicated process, in which a lot of other factors take part, which help the personality to learn himself deeper, his inner world, encourage to self-perfection.

In Art, which reflects the values of the past and the present in the conceptual way, the phenomena of surroundings are given in their full dynamics and diversity: from emotions to knowledge, from premonition to idea, from unconsciousness to consciousness, from intuitive and lyrical to general. This property of Art – to reveal the deepest mysteries and diversity of the Universe behind the essence of life – is very important for the development of the personality. It is Art, which gives an opportunity to a man to rise from the routine to the great creative generalization of emotions and thoughts, reminds about harmony, which is impossible to realize due to the systematic analysis, becomes a milestone for understanding the truth, appearing of a new idea.

The efficiency of Art impact is characterized by the level of the individual acquisition of spiritual values, their transformation into the unique inner world of a person, which demands correspondent preparation for the interaction with artistic works. Such tasks are solved in the process of teaching Art disciplines, aimed at generalization and deepening of the aesthetic, artistic and cultural competences of the students.

Professional education is called to assist the students in understanding that the world of Art is an open space of unique cultures, presenting the diversity of human experience of the creative activity. Each of them expresses the originality of national traditions in their interrelation with the spiritual values of other peoples and gives an opportunity to realize the whole artistic view of the world, to imagine the complicity of the human civilization, in which inner richness of the unique national cultures is crystallized.

Studying artistic works gives the future generations the knowledge of the truth about their native culture, cultivates the skills of adequate perception of the certain nation artistic values, brings up the feeling of national dignity and patriotism. The Ukrainian art, which values have become an essential part of the world spiritual inheritance, belongs to the unique by its meaning national cultures. This article is devoted to studying the main stages of its development, describing the peculiarities and stylistics of many artistic monuments.

Being guided by the artistic, historical problems, turning to the past and the present, the author of the article makes an attempt to generalize the facts in the field of artistic, cultural life of Ukraine, to show the significant role of its famous, sometimes unfairly forgotten artists of the ancient and recent times, to call the reader to become an active person of the ethno-artistic medium, capable of the personal interpretation, preservation and popularizing national artistic values.

Key words: culture, Art, History, national culture, Ukrainian artistic culture, folk art, national inheritance, kinds of Art.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З культурою пов'язують уявлення про всю сферу культурної діяльності людини. І хоча таке розуміння звужує широку царину культури, слід погодитись, що саме мистецтву, яке задовольняє універсальну потребу людини – досягнення навколишньої дійсності в різних формах людської чуттєвості, належить провідна роль у розвитку культури.

Створюючи особливу, вигадану реальність, яка є цілісним, концентрованим відображенням глибинної сутності різноманітних явищ світу, мистецтво стає для людини джерелом життєвого досвіду, спеціально організованого, продуманого і оціненого з точки зору істинного смислу. З огляду на це в структурі духовних відносин воно стає дійовим засобом впровадження культурних норм і цінностей, уявлень і знань, необхідних для повноцінного функціонування суспільства.

За сучасних умов широкого впровадження в побут людини засобів масової комунікації, розвитку комп'ютерної мережі дуже гостро постає питання функціонування у суспільстві культури. Поряд з позитивними ситуаціями доступності культурної інформації, це спричинило і негативні наслідки в розвитку духовної сфери. Так, з одного боку, творці та транслятори мистецтва з метою його широкого впровадження нерідко поступаються художніми критеріями творів, намагаються зробити їх простішими для масового сприйняття. З іншого боку, недостатній рівень культурного розвитку реципієнтів призводить до того, що більшість з них не мають бажання утруднювати себе розумінням складної художньої мови мистецтва і віддають перевагу тим примітивним зразкам масового виробництва, які нерідко за своєю мистецькою цінністю перетворюються на антикультуру.

В усвідомленні доцільних шляхів організації функціонування художніх цінностей, культурного розвитку особистості і суспільства важливого значення набуває врахування національного чинника. Художня культура завжди самотня, має власний зміст і форму, є продуктом творчого генія народу і несе на собі відбиток його історичної долі та національних особливостей. Уявлення про мистецтво народжуються у людини через "національний образ світу", як один із варіантів єдиної світової цивілізації, єдиного історичного процесу [1]. Тому досягнення творів мистецтва, їх впливу на особистість можливе тільки за умови глибокого знання історико-етнічного коріння нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення значення й місця культури в житті суспільства й формуванні особистості протягом багатьох століть було актуальною проблемою соціології, історії, педагогіки й інших наук. І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, А. Тойнбі, Д. Шпенглер, М.О. Бердяєв, В.В. Розанов, М.М. Бахтін, Ж.-П. Сартр, М.С. Каган, С.М. Іконнікова, Є.В. Соколов й інші мислителі довели, що культура – створене людиною матеріальне і духовне середовище її існування, процес і результат буття

людини, умова розвитку її творчих здатностей, форма передачі духовного досвіду людства.

У працях Г. Спенсера, Б.К. Маліновського, С.В. Соколова, Л.Г. Ніколаєнка обґрунтована соціально-практична природа культури та визначені її функції, серед яких особливе місце посідають виховна і освітня.

Проблеми взаємодії культури, мистецтва і освіти висвітлюють роботи низки вчених Р. Арнхейма, Д.Б. Кабалецького, М.С. Кагана, Н.І. Киященка, С.В. Коновець, Б.Т. Ліхачова, Л.М. Масол, Г.П. Шевченко, Б.М. Неменького, Н.Є. Овсяннікової, О.П. Радиної, Б.П. Юсова, О.С. Ушакової, Г.М. Ципіна.

Значущий доробок у розкритті і реалізацію освітнього потенціалу мистецтва внесли вітчизняні вчені та педагоги – О.М. Семашко, С.В. Коновець, Л.Г. Ніколаєнко, Л.М. Масол, Н.Є. Миропольська, О.І. Онищенко.

Культурно-мистецьке середовище трактувалося як визначальний фактор у формуванні особистості такими вченими як В.І. Вернадський, А.І. Панченко, К. Леві-Стросс, П.О. Флоренський.

Отже, низка аспектів проблеми визначення місця мистецтва в житті суспільства й формуванні особистості є достатньо висвітленою в науковій літературі, але ж протиріччя сучасності висувують нові питання щодо світової культурної цінності українського мистецтва.

Метою статті є висвітлення питання світової культурної цінності українського мистецтва в історичному вимірі та розкриття його потенціалу в освітньому просторі, що б сприяло узагальненню та поглибленню естетичної, художньої, культурологічної компетенції студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурний прогрес виявляє і аналізує історія. Розуміння творів мистецтва змінюється від епохи до епохи. Кожне нове покоління усвідомлює значення явищ художньої культури, виходячи зі своїх власних, сучасних уявлень про мистецтво. Тому культурні цінності є вічними і постійно збагачуються та доповнюються новими гранями художнього смислу. Історичний шлях дає можливість виявити, досягнути, реконструювати та інтерпретувати мистецькі цінності минулого, подивитись більш глибоко і пристрасно на художні твори сучасності, зрозуміти складні проблеми культури сьогодення.

Особливої актуальності набувають проблеми студіювання історико-стильових рис національної української художньої культури. Вибір найбільш репрезентативних культурних феноменів, їх конкретно-історичний аналіз з погляду значущості в художньому житті минулого та сучасного України є необхідним для відродження духовної культури нової української держави, визначення художньо-культурологічних пріоритетів у сфері освіти, вироблення орієнтирів щодо функціонування народного і професійного, елітарного та масового національного мистецтва, формування уявлень про художню картину світу "як ідентифікатора національного розмаїття мистецьких образних систем". [5; 12]

Ретроспективна реконструкція минулого вирізняє кілька історичних епох у поступовому розвитку фундаментальних культурних цінностей України, трансформація яких відбувалась у взаємозв'язку зі світовим культурним процесом.

Головні соціальні та культурні структури, що визначили майбутню історію національного мистецтва України, починають формуватися з **IX по XIII ст. – в епоху Київської Русі або, як її називають епоху "Княжої доби"**. Впродовж цього періоду утворюються три відносно самостійні князівства: Київське, Чернігівське, та Галицько-Волинське. Центром великого державного об'єднання стає Київ. Завершується офіційна християнізація слов'янського світу, під впливом ідеології та образності якої розвиваються способи мислення і відчуття наших предків, всі сфери християнської культури, зокрема різні види мистецтв.

Історія світового мистецтва свідчить, що культура завжди була пов'язана з певним культом, а її основні творчі елементи значною мірою мали сакральний характер. З поширенням християнства починає розвиватися храмове будівництво, яке залишило в історії неперевершені культурні цінності, видатні пам'ятки архітектури.

В храмах Київської Русі домінувала хрестово-купольна конструкція. Куполи, яких було щонайменше три – п'ять, трималися на циліндричному барабані та стовпах і увінчувалися хрестами. Вони символізували собою небесну сферу і утверджували ідею захисту віруючих від зла. Матеріалом будівництва була плінфа: змішана кладка з цегли, утопленої у великій кількості цем'янки (густого розчину вапна з домішкою товченої кераміки), та каменю.

Храм вбачався символом організації буття. Тому його пропорції мали визначати ідею гармонії з довкіллям і водночас виділення з нього. Цьому слугувало розташування церков на ландшафтних підвищеннях, як правило на пагорбах, іноді досить високих, що ставало своєрідним закликком для людини підноситися духом. Тричастинна композиція арокних перекриттів всередині храму виражала ідею християнського вчення про Трійцю.

Поступово культура архітектурної конструкції змінює художні орієнтири, розробляє і збагачує власні засоби виразності. Так, у XII ст. у будівельній техніці починають широко використовуватися нові матеріали, в тому числі цегла без камінної кладки, білий камінь (особливо в Галицькому князівстві). У композиційних рішеннях переважають хрестово-купольні храми з однією главою, в плані не тільки не видовжені, а часто квадратні, в яких, на відміну від попередньої константинопольської архітектурно-будівничої школи, відчувається вплив романського стилю.

У спорудах кінця XII – першої половини XIII сторіччя реалізується новий підхід, згідно з яким архітектура втрачає набуті суворі романські риси і знову повертається до прикрас, вертикальних пілястрів, які ніби піднімають погляд догори. Головною ознакою споруди стає ступінчата

центрична композиція, котра надає будівлі легкості й врівноваженості домінування вертикалі. Усій архітектурі властива чіткість ліній, гармонія форм, багатство ліній декору на фасадах, виразність яких підсилюється сполученням поліхромних матеріалів: рожева цегла і білий вапняк або тесаний камінь.

Прекрасні й довершені пропорції храмової архітектури виконували не лише культову, а й естетичну функцію, спрямовувались на підтримку в людині почуття гармонійної єдності всього оточуючого світу, на сприйняття себе як його органічної частини, що спонукало до розуміння необхідності гармонійного самовдосконалення. Вони і сьогодні залишаються взірцем мистецького генія українського народу, що викликає подив і захоплення в усьому світі.

Для України церква була найвизначнішою пам'яткою кожної місцевості, центри культурного життя. Її роль позначилася і на розвитку мистецтва живопису, загальнодоступна мова якого сприяла утвердженню морально-естетичних цінностей християнської релігії. Живописними образами сакрального малярства було вкрито увесь внутрішній простір храму. Існувала ціла система, за якою "прочитувався" живописний текст – образний ряд розміщених на стінах та склепіннях сюжетів та фігур: зліва направо і згори вниз, починаючи з купола. В просторі храму зображувалися священні події, свята, лики святих. Ці зображення являли собою своєрідну Біблію і у поєднанні з архітектурними формами мали глибокий вплив на людей. Адже сакральне малярство, як і архітектура прагнули бути словом, тобто ти засобом, що дозволяє увійти в світ прихованих понять через певні символічні конструкції, через вищу алегорію сакрального рівня.

До най значущих скарбів сакрального живопису належить іконописна спадщина. Образи – ікони не підпорядковувались законам земного світу. Вони вважалися вічними, позачасовими і поза просторовими представниками небесних реалій. Тому ікона – свідчення єдиних і вічних істин християнства, не вимагала вираження авторської позиції світу. Нескінченними лініями, що символізують безмежність можливостей пізнання світу, вона розкривала зовсім інший вимір буття. Зображене явище було ізольованим і замкненим у просторі ікони, що не відповідав перспективі зорового сприйняття і докорінно змінював художні прийоми іконопису. Простір ікони відкривається, а не закривається, він не за нею (як у прямій перспективі), а перед нею, тобто там, де знаходиться людина, яка споглядає ікону (зворотна перспектива). Завдяки цьому створюється враження, що не ми дивимось на ікону, а ікона дивиться на нас. Це враження посилюється незвичною естетикою світла – в іконі немає джерела освітлення, світло проникає звідусіль, а також співвідношенням кольорів, що втрачають своє побутове значення і набувають символічного характеру.

Така аксіологічна глибина містить невичерпний потенціал розвитку особистості, спонукає її усвідомити власну причетність др. написаного на

іконі, активізує рефлексивні процеси самооцінки. Шедеври іконопису цього часу визнані у всьому світі як вічне, неперевершене мистецтво.

Невід'ємною складовою священної містерії була музика. Однак спів у церкві за часів Київської Русі ще не набув свого самостійного значення як мистецтво. Він певною мірою підпорядковувався словесному тексту молитов. В означений період музичні жанри розвивалися народною культурою, яка вже виявляє риси християнської образності, проте ще зберігає язичницьку основу символіки. Так, фольклорно-етнографічні матеріали переконливо свідчать, що широко відомі й високо оцінені у різних країнах світу колядки та щедрівки, архаїчна поетика яких витримала вплив пізнішої естетики і майже не змінилася у нових умовах функціонування, явно походять з української території тих часів і належить до художніх цінностей та типових зразків національного мистецтва України.

Отже, християнська культура епохи "Княжої доби" охоплювала різні види релігійного і світського мистецтв, в контексті яких творилися унікально цінні, своєрідні явища художнього всесвіту.

Канони традиційної християнської художньої культури суттєво змінює **культура України XIV – першої половини XVII ст., що характеризується ознаками Ренесансу**. Ікона поступово перетворюється на живопис і оселяється не тільки в храмах, а й у палацах. Біблійні сюжети і персонажі перестають бути предметом сакрального мистецтва, вони зображуються на цілком світських за стилістикою полотнах. Художники починають користуватися свободою у виборі засобів зображення. В такий спосіб відбувається де сакралізація мистецької діяльності, що стає все більш авторською, з яскраво вираженим індивідуальним характером. Словесна, звукова, пластична символіка набуває вже суто художнього значення, хоч піднесений на високий щабель світовідчуття поза культовий простір світського мистецтва продовжує використовуватися для посилення позицій християнської віри [3].

Українській архітектурі того часу притаманні і православні церкви і готичні католицькі костьоли. Провідного значення набуває оборонна забудова, зводяться князівські палаци, будинки міської управи – ратуші, споруджені в різних стилях: романському, готичному, ренесансному, з'являються перші ознаки бароко. В панорамі міста вирізняються особливості культури слов'янського граду (схід України) та європейського міста (захід України). На заході забудови мали два центри – князівський замок і міський ринок з ратушею. Східнослов'янські гради планувались з одним центром, яким був кремль.

Безперечним мистецьким досягненням цього періоду, шедевром всесвітньої культури, є розвиток дерев'яного зодчества. Затишні, невеликі, овіяні ліризмом сільські церкви стали законодавцями нового храмового будівництва і вплинули на формування майбутніх стильових рис архітектури.

Основним видом живопису залишається іконопис, однак у контексті гуманістичних ідей він поступово змінюється. У більшості композицій перехреснюються традиційні і нові мотиви, історичні, релігійні сюжети набувають побутового характеру, розписи відзначаються яскравими рисами народного мистецького світосприйняття, що сполучає примітив з прекрасним володінням організації простору, професійним малярством, досягненнями світового живопису.

Виникають ремісничі цехи. Вони сприяли розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, різновиди якого уславили народних майстрів України. Починають діяти перші паростки професійної мистецької освіти – цехові організації малярів, музикантів.

Для подальшого становлення української художньої культури вагоме значення мало заснування братств – громадських об'єднань людей, відданих національно-релігійній ідеї.

У кінці XV – першій половині XVI ст. складається культура, традиції якої можна віднести і до польської, і до української. Вона зосереджується навколо аристократичної верхівки – польських магнатів та української шляхти, що відіграли значну роль у створенні, зібранні та збереженні національних мистецьких цінностей. З родинами Замойських, Любомирських, Калиновських, Потоцьких, Броницьких, Острозьких, Заславських, Збарзьких, Вишнівецьких, Чарториських та інших пов'язано багато славетних подій та явищ художньої культури України.

В цей період з'являються перші згадки про Запорізьку Січ – військове братство лицарів, історія яких стала притягальним центром усієї України, національним міфом, символом етнічної солідарності й внутрішньої свободи, що визначив норми і цінності кращих зразків української культури.

Наступний період другої половини XVII – XVIII ст. називають епохою староукраїнської культури, тобто тієї, що передувала новій, створеній за останні два століття. Мистецтво цієї доби розвивається в **стилі бароко**, котрий проникає в усі культурні сфери і набуває свого розквіту у XVIII ст. як відоме всьому світові "українське бароко".

Новий стиль виявляється у житловій, громадській, культовій забудовах, яким притаманне органічне поєднання рис професійної та народної архітектури. Споруди приваблюють своїми пишними формами, складними конструкціями, відзначаються багатством декору. Результатом розвитку власне української традиції стають будівлі, котрі в плані являли собою хрест, між кінцями якого вбудовувалися квадратні виступи. Такі хрещаті в плані церкви народилися з дерев'яної архітектури, принципи якої були стилістично близькими західному бароко. На основі об'єднання цих двох типів архітектури, своєрідного художнього синтезу і утворюється специфічний стиль українського бароко, навіть з деяким ознаками рококо.

В цей період нового вигляду набуває Київ, створюється сучасний образ старого міста. Йде інтенсивне будівництво Лівобережжя, зокрема Чернігова. Типово барочні споруди будуються на західноукраїнських землях, особливо у Львові. Народжується українська національна архітектурна школа, що дала світові таких відомих майстрів як І. Григорович-Барський, С. Ковнір, І. Зарудний.

Найбільш парадну сферу барокового малярства становлять розписи іконостасу – неповторні й високі досягнення староукраїнської культури, що мають світове значення. Провідне місце у культурному житті тодішнього суспільства посідав жанр портрета, який також можна віднести до яскравих і самобутніх явищ національної художньої культури. Художня мова відтворення портретного образу своєрідно переплітала барочні ідеї та національні традиції, яким також були притаманні риси театралізації, умовності, певна символічна система [2].

Вишуканий стиль бароко якнайкраще виражав духовні інтереси української козацької спадщини і вищого духовенства. Значною мірою через портрети сотників і полковників старосвітських часів, видатних політичних і культурних діячів епохи козацької автономії ми знаємо оповиту легендами давню Україну.

Однак найвизначніші здобутки барокової творчості пов'язані не тільки з професійним мистецтвом, що обслуговувало високі сфери життя, а й з народною тенденцією розвитку художньої культури, яка знайшла своє яскраве втілення у зображенні популярної, найхарактернішої постаті цього періоду – "козака Мамає".

Подальшого розвитку набуває музичне мистецтво. Найвизначнішим центром музичного життя України в означену добу була Києво-Могилянська академія. Тут існував високопрофесійний інструментальний оркестр, виконувались духовні і світські європейські твори, продовжували розвиватися національні традиції хорового співу. Саме з діяльністю цього славетного навчального закладу, а також Глухівської музичної школи пов'язані імена широко відомих композиторів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, духовна творчість яких набула визнання і популярності у багатьох країнах світу [4].

У сфері народної творчості особливий інтерес з історико-культурної точки зору становлять сповнені образами-символами української думи, які можна віднести до найвищих витворів світового мистецтва. Позачасове життя цього поетичного жанру народної культури завдячує високій майстерності кобзарів і лірників, так званих "народних професіоналів", самобутня творчість яких досліджується у різних кінцях світу.

Ліквідація автономної України, закріпачення частини козацтва негативно позначається на всій національній культурі, суттєво змінює вектор культурного життя. Українська еліта навчається в академіях і університетах Санкт-Петербурга та Москви. Національні духовні сили

підпорядковуються новій Росії, що приносить в Україну стиль класицизму, невіддільний від державницького, імперського мислення початку XIX ст.

Виникають міста, які забудовуються відповідно до принципів, класичної архітектури – геометрично чіткого і зручного планування приміщень, симетрично-осьової композиції будівель та ін.. В ансамбль міських споруд вводяться площі, сквери, парки. У стилі класицизму зводяться житлові будинки, адміністративні установи, освітні заклади, а також палаци у маєтках українських поміщиків. Своєрідність маєткової архітектури виявляється у збереженні типової для бароко кольорової гами (блакитний з білим і золотим), у зведенні палаців з відкритим плануванням та оточенні розкішними парками, у спорудженні чудових пам'яток садово-паркового мистецтва [2].

Якщо попередня епоха несла барокові форми з церковної культури в світську, то класичний стиль має цілком світські витoki, що поширюються і на сферу сакрального мистецтва.

Класицизм остаточно знищує церковну специфіку українського іконостау, який стає одним із різновидів академічного живопису, поєднуючи історичний, міфологічний та біблійний жанри. Розвиваються камерний портрет, автопортрет, історико-батальний та пейзажний живопис. Відкриваються осередки спеціальної малярської освіти. Геніальним здобутком українського образотворчого мистецтва цієї доби стає творчість Т. Шевченка – всесвітньо відомого поета, який водночас був автором понад тисячі видатних творів станкового живопису., монументально-декоративного розпису, графіки, скульптури.

У музичній культурі класицизм пов'язаний з перенесенням музики в оперний театр, з виробленням чіткої структури твору. Створюються перші українські опери, музично-драматичні спектаклі, що є результатом тісної взаємодії розвитку музичного і театрального мистецтва. Народна пісня вводиться в професійну музичну культуру, обробляється українськими композиторами в складних формах хорової та інструментальної творчості. Народжується реалістична школа мистецтва, з якої веде відлік новий етап у розвитку української музики.

Період кінця XIX – початку XX ст. цікавий модерні стичними тенденціями у розвитку української художньої культури, в якій нове мистецтво розвивається поряд з його усталеними традиційними напрямками.

Архітектура цього стилю, для якої характерна надмірність декору на фасадах, динамічність форм, дає світові цілком оригінальний національний стиль **українського модерну**, що вдало поєднує традиція вишивки, дерев'яного різьблення, кераміки, пропорції дерев'яної церковної архітектури з раціоналістичним розумінням форми, лаконізмом великих площин, доцільними лініями споруди.

Яскравими були і експерименти українських архітекторів у дусі **конструктивізму**, що залишили помітний слід в історії світової художньої культури.

Найбільш виразно зрушення у художньому світогляді виявляє малярство, що народжує нову течію в мистецтві – **український авангард**, добре відомий західним фахівцям та широкому колу любителів живопису. Цей напрямок виникає як загальноєвропейське явище у вирі світового художнього процесу.

Українські митці вбирають у свою художню мову глибинні традиції національного мистецтва, спираються на народну естетику, звертаються до яскравої техніки декоративістів, що позначається на неповторності створених ними нових просторових форм та колористичних рішень. Істотні зміни у розумінні проблем художньої творчості вносить започаткований в Україні такий авангардний напрям монументального мистецтва, як **неовізантійзм**, представлений школою М. Бойчука, що належить до визначних надбань національної культури.

Висновки. Отже, як свідчить історія, Україна з її старовинною культурою, пам'ятками Київської Русі, бароковими ансамблями, динамізмом новацій у різних видах мистецтва, у всі часи була краєм, де відбувався стійкий і закономірний процес утворення духовних цінностей, унікальних за своїм художнім значенням. Національно самобутні стилі у поєднанні зі світовим мистецьким досвідом являє собою величезний континент неперевершених зразків художньої культури, сповнених безмежно глибоким змістом. Осягнення їх своєрідної образної символіки відкриває шлях у світ високого національного мистецтва, що стало яскравим явищем світового рівня.

Література:

1. Бердяев Н.А. Философия творчества, культуры, искусства. В 2т.: т.2 – М.: Искусство, 1994. – 365 с.
2. Історія української культури /За ред. І. Крип'якевича – К.: Либідь, 1994. – 656 с.
3. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К.: "АртЕк", 1998. – 728 с.
4. Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник /За ред. С.О. Черепанової. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.
5. Українська художня культура: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів /За ред. І.Ф. Ляшенка. – Київ: Либідь, 1996. – 416 с.



Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Відповідальні за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович
Шевчук Степан Іванович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 100 пр. Зам. 18.
Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».